

ภัทราวดี มีชูธน กับนาฏกรรมไทย นักสรีรุษ มิตร์ธีรโรจน์* และสุรพล วิรุฬห์รักษ์

Patravadi Mejudhon in Thai Performing Arts

Napasranch Mittiraroj* and Surapone Virulrak

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เลขที่ 254 ถนนพญาไท ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

Program in Thai Theatre and Dance, Department of Dance, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

No. 254 Phayathai Road, Pathumwan, Bangkok 10330, Thailand

*Corresponding Author. E-mail address: 6281014235@student.chula.ac.th

Received: 10 August 2021; Revised: 31 October 2021; Accepted: 3 November 2021

บทคัดย่อ

ภัทราวดี มีชูธน นาฏศิลป์ป็นสตรีผู้บุกเบิกและจุดประกายความแปลกใหม่ให้กับนาฏกรรมไทยโดยการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาทั้งทางสังคมและศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ของบรรพบุรุษไทย ผสมผสานกับเทคนิคการแสดงหลากหลายสัญชาติในแต่ละยุค ซึ่งทำให้เกิดผลงานและการแสดงร่วมสมัยเป็นละครไทยสมัยใหม่ที่มีความหลากหลาย ทั้งละครพูด ละครร้อง ขับร้อง ฟ้อน รำ ระบำและเต้น ซึ่งผลที่ตามมา คือ การพัฒนาแนวคิดและแนวทางการสร้างนาฏกรรมไทยในรูปแบบใหม่ที่มีความโดดเด่นและหลากหลายอย่างยาวนานต่อเนื่อง ในที่สุด ภัทราวดี มีชูธน ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ละครเวทีและภาพยนตร์) พุทธศักราช 2557 บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะแสดงให้เห็นถึงผลงานที่เป็นปรากฏการณ์การบุกเบิกและจุดประกายทางการแสดงที่โดดเด่นซึ่งมีอิทธิพลส่งต่อนาฏกรรมไทย ในแต่ละยุคของภัทราวดี มีชูธน

คำสำคัญ: ภัทราวดี มีชูธน นาฏกรรมไทย นาฏศิลป์ป็นสตรี ละครไทยสมัยใหม่ ศิลปินแห่งชาติ

Abstract

Patravadi Mejudhon is recognized as an avant-garde female artist in the field of Thai performing arts because of her ingenuity in integrating her knowledge of the field and local culture with various international performing techniques from different periods. As a result, a variety of Thai contemporary performing masterpieces has emerged, shaping modern Thai theatre. Such masterpieces include plays, operas, vocal performances and Thai classical dances: Fon, Rum, Rabam and Ten. The revolution of Thai performing arts introduced by Patravadi Mejudhon has brought about a continual development of concepts and approaches to create unique styles of Thai dramatic works. Due to her outstanding role in transforming this field of art, Patravadi Mejudhon was named National Artist in Performing Arts (Plays and Cinema) in 2014. This article is a part of a doctoral thesis on Thai Dance. The main objective is to explore how Patravadi Mejudhon's masterpieces have influenced Thai performing arts.

Keywords: Patravadi Mejudhon, Thai Performing Arts, Female Performing Artist, Modern Thai Theatre, National Artist

บทนำ

ภัทราวดี มีชูธน นาฏศิลป์ป็นสตรีไทย ได้นำองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยที่มีเส้นทางการสืบสานจากนาฏศิลป์ป็นสตรีไทยรุ่นก่อนมาผสมผสานเทคนิค และองค์ความรู้กับนาฏศิลป์สัญชาติอื่น ทำให้เกิดผลงานอันเป็นนาฏกรรมที่จุดประกายความแปลกใหม่เป็นปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลส่งถึงผู้ชมในสังคม และรวมถึงวงการแสดงของไทย บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการที่มาในการสร้างผลงาน รวมถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการสร้างสรรค์ผลงานนั้น โดยผ่านการศึกษาวรรณคดีและผลงานการทำงานของ ภัทราวดี มีชูธน ได้ดังนี้

รากฐานแห่งการเป็นนาฏศิลป์ป็นสตรีไทย ภัทราวดี มีชูธน เกิดในตระกูลสิงห์หลกะ ที่มีความเพียบพร้อมทั้งฐานะทางการเงินและทางสังคม มีพี่สาว คือ สุภาพรรณ พิชัยณรงค์สงคราม ทายาทรุ่นที่สามของกิจการเรือข้ามฟาก บริษัท

สุภัทรา จำกัด และบริษัท เรือด่วนเจ้าพระยา จำกัด ตระกูลสิงหะมีความใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 นับแต่รุ่นคุณทวด คุณยายของภัทราวดี คือ คุณหญิงบุญปิ่น สิงหะ ข้าราชการบริพารในพระราชยาเจ้าดารารัศมี ท่านเป็นผู้เริ่มต้นกิจการเรือข้ามฟากโดยใช้เรือสำปั้นในปี พ.ศ. 2463 คุณหญิงสุภัทรา สิงหะ ทายาทรุ่นต่อมาผู้เป็นมารดาของภัทราวดี เป็นข้าราชการบริพารในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ท่านได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ 4 และได้รับพระราชทานคำนำหน้าว่า “คุณ” เมื่ออายุ 14 ปี และเมื่อ พ.ศ. 2512 ได้รับโปรดเกล้าฯ พระราชทานคำนำหน้านามอันทรงเกียรติว่า “คุณหญิง” จากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 นอกจากนี้ ท่านเป็นหนึ่งในสตรีไทยรุ่นแรกที่ได้รับปริญญานิติศาสตรบัณฑิตเมื่อ พ.ศ. 2482 จากการเป็นนักศึกษา รุ่นแรกของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2477 ท่านได้ดำเนินธุรกิจเรือข้ามฟากต่อจากคุณหญิงบุญปิ่น มารดาของท่าน และก่อตั้งบริษัท สุภัทรา จำกัด เมื่อ พ.ศ. 2506 และบริษัท เรือด่วนเจ้าพระยา จำกัด พ.ศ. 2514 และศาสตราจารย์ สะอาด มีชูธน บิดาของภัทราวดี ท่านก็เป็นนักเรียนทุนในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ศึกษาจบวิศวกรรมเครื่องกลจากมหาวิทยาลัยเพอร์ดู สหรัฐอเมริกา และกลับมารับราชการที่การรถไฟแห่งประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2545 กระทั่งได้รับตำแหน่งเป็น อธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรมและยังได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษที่คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Mejudhon, 2018, pp. 10-11)

รูปที่ 1 ครอบครัว มีชูธน (Mejudhon, 2018, p. 27)

รูปที่ 2 เรือสำปั้น (Mejudhon, 2018, p. 15)

การเลี้ยงดูจากครอบครัวจึงเป็นหลักที่ปลูกฝังหิ้งรักความเป็นไทยให้กับภัทราวดีในวัยเด็ก อย่างเช่น คุณหญิงสุภัทรา สิงหะ ผู้เป็นมารดาที่มักจะพาไปชมการแสดงที่โรงละครแห่งชาติและส่งเสริมให้เรียนรู้นาฏศิลป์ไทยจากครูคนสำคัญ 2 ท่าน ท่านแรกครูจรรยา ภัคดี (จรรยา ภาสลักษณ์) สอนตัวพระ ท่านเป็นครูละครจากวังสวนกุหลาบ รุ่นเดียวกันกับครูมุล ยมะคุปต์ และครูเฉลย ศุขะนิช (ซึ่งทั้ง 2 ท่านนี้เป็นผู้วางรากฐานการสอนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร) ส่วนครูคนที่ 2 คือ หม่อมหลวงเล็ก กุญชร ทำหน้าที่เป็นครูประจำทั้งที่โรงเรียนราชินีและวังบ้านหม้อ ทำหน้าที่สอนตัวพระอีกเช่นกัน นอกจากนี้ ยังมีครูสุรางค์ ดุริยประณีต ทำหน้าที่สอนขับร้อง (P. Mejudhon, interviewed, May 2, 2021) นอกจากนี้ยังเป็นลูกศิษย์ครูสัมพันธ์ พันธมณี ผู้เป็นทั้งครูผู้ฝึกและผู้จัดรายการที่มีคนสนใจมาก ภัทราวดีได้ร่วมแสดงกับเพื่อนๆ ในเพลง ระเบิดดาวตึงส์ ซึ่งถือเป็นยุคของการสอนรำไทยผ่านรายการทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม พ.ศ. 2498-2500 นาฏศิลป์ไทยจึงถือเป็นแก่นความรู้ที่สำคัญอันดับแรกที่ถูกปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กของภัทราวดี ซึ่งมีผลต่อการสร้างสรรค์ผลงานที่เกี่ยวข้องกับความเป็นสากลของภัทราวดีต่อมา

องค์ความรู้จากนาฏศิลป์ตะวันตก ความตั้งใจใฝ่รู้ในวิชานาฏกรรมทำให้ภัทราวดีได้ประสบการณ์ใหม่จากการที่ได้ไปศึกษาในต่างประเทศ เริ่มต้นมัธยมปลายที่โรงเรียน Micklefield School, Seaford, Sussex ประเทศอังกฤษ และศึกษาต่อในสายอาชีพจากคำแนะนำของรองศาสตราจารย์ สดใส พันธุมโกมล ที่โรงละครและโรงเรียนสอนการแสดง Pasadena Playhouse ประเทศอเมริกา ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ภัทราวดียังได้ไปศึกษาเพิ่มเติมด้านการออกแบบ แต่งหน้า และเดินแบบแฟชั่น รวมถึงการเป็นสไตลิสต์ที่ Jocelyn Ryan Studio ที่เมืองลอสแอนเจลิสอีกด้วย จากการศึกษาและ

ทำงานเกี่ยวกับประสบการณ์ในหลากหลายช่วงเวลา ในที่สุดภัทราวดี มีชูธน ก็ได้นำองค์ความรู้ที่ตนเองมีมาผสมผสานเป็นผลงานที่บุกเบิกและจุดประกายให้เกิดความแปลกใหม่กับวงการนาฏกรรมไทย ซึ่งจะขอล่าวถึงดังต่อไปนี้

รูปที่ 3 ภัทราวดี กับเรือ Lex's Show Boat
จาก Woman of the River: 100 ปี แห่งความเจริญบนสายน้ำ
(Supatra Singholaka Foundation, 2020, p. 100)

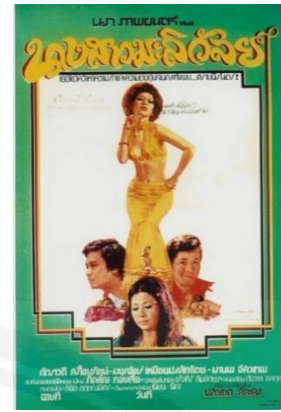

รูปที่ 4 เรือ “ภัทราวดี” จาก Woman of the River: 100 ปี
แห่งความเจริญบนสายน้ำ
(Supatra Singholaka Foundation, 2020, p. 100)

นาฏกรรมแรกผลงานที่ใช้ความกล้าและการสร้างสรรค์จากสิ่งที่มีอยู่ พ.ศ. 2507 ด้วยอายุเพียง 16 ปี ภัทราวดี มีชูธน กับ การสร้างสรรค์เรือสำราญลำแรกแห่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีชื่อว่า Lex's Show Boat (Mejudhon, 2018, p. 55) ผลงานที่มีชื่อเสียงชิ้นแรกในชีวิตของภัทราวดีเริ่มจากการดัดแปลงเรือรับจ้างข้ามฟากที่มีชื่อว่า “ภัทราวดี” ของ คุณหญิงสุภัทรา มารดาของภัทราวดี ให้เป็นเรือสำราญ โดยมีเพียงพนักงานขับเรือ 1 คน และนายทำผู้หญิง 1 คน ถูกติดต่อให้มาเป็นผู้ช่วยงานเสรี ซึ่งทั้งหมดทำหลังเลิกงานประจำวันแล้วจึงเป็นการรับงานที่ภัทราวดีจ้างพิเศษ ส่วนคนทำอาหาร คือ แม่โสว พี่เลี้ยงคนสนิท และนักดนตรี 1 คน ส่วนพนักงานผู้มีหน้าที่ดูแลทั้งหมด คือ ภัทราวดี ซึ่งต้องบริการโดยนำพาลูกค้าฝรั่งต่างชาติประมาณ 10 คน ล่องแม่น้ำพร้อมเสิร์ฟอาหารในสไตล์ Cocktail Cruise (S. Pichaironarongsongkram, interviewed, July 15, 2021) โดยมีเส้นทางล่องเรือจากโรงแรมโอเรียนเต็ลถึงสะพานพุทธฯ มุ่งหน้าขึ้นเหนือไปถึงแถววัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร ซึ่งอยู่บริเวณใกล้วัดระฆัง บ้านของภัทราวดี เพื่อชมความงามของบรรยากาศยามพระอาทิตย์อ่อนแสงสู่บรรยากาศสลับหัวค่ำแล้วจึงวนกลับโดยมีนักไวโอลินบรรเลงขับกล่อมให้เข้ากับกระแสน้ำยามค่ำคืนของแม่น้ำเจ้าพระยา (P. Mejudhon, interviewed, August 23, 2020) มีบริการเฉพาะเสาร์-อาทิตย์ ธุรกิจนี้ประสบความสำเร็จและภัทราวดีมีความคิดจะขยายกิจการ เพราะในยุคนั้นยังไม่มีเคยมีธุรกิจเรือสำราญหรือ Dinner Cruise แบบนี้เลยในแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ทว่า Lex's Show Boat ต้องปิดตัวลงเนื่องจากภัทราวดีต้องเดินทางไปศึกษาต่อที่อเมริกา หลังจากนั้นจึงได้เกิดมีธุรกิจประเภทนี้หากแต่เป็นลักษณะ Dinner Cruise ที่ให้ลูกค้ารับประทานอาหารพร้อมพาชมบรรยากาศยามค่ำคืนอย่างเดียวไม่ใช่ Cocktail Cruise พาชมพระอาทิตย์ตก อย่างเช่นที่ Lex's Show Boat ของภัทราวดี (S. Pichaironarongsongkram, interviewed, July 15, 2021) อย่างไรก็ตาม นับได้ว่า ภัทราวดีเป็นผู้จุดประกายเริ่มต้นและทำให้เกิดการพัฒนาเป็นการให้บริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการล่องเรือดื่มด่ำบรรยากาศระหว่างรับประทานอาหารค่ำพร้อมกับการชมวิถีทัศน์และสถาปัตยกรรมของวัดวาอาราม ซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตคนไทยบนสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่ยังคงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติอย่างมากมาในปัจจุบัน

รูปที่ 5 ใบปิดภาพยนตร์ เรื่อง ไม่มีสวรรค์สำหรับคุณ
(Mejudhon, 2018, p. 88)

รูปที่ 6 ใบปิดภาพยนตร์ เรื่อง นางสาวมะลิวัลย์
(Mejudhon, 2018, p. 84)

นาฏกรรมที่เกี่ยวกับการแสดง ในปี พ.ศ. 2516 ไม่มีสวรรค์สำหรับคุณ คือ ภาพยนตร์เรื่องแรกที่ภัทราวดีเริ่มแสดง ในฐานะนักแสดงนำหญิงที่มีบทบาทของสตรีอายุถึงสี่สิบกว่า แสดงร่วมกับภavana ชนะจิต และนาท ภูวนัย จากเรื่องนี้ ภัทราวดีได้รับรางวัลอันทรงเกียรติ นั่นคือรางวัล พระสุรัสวดี ในฐานะนักแสดงนำหญิงยอดเยี่ยมซึ่งในสมัยนั้นถือเป็น Oscar เมืองไทย เป็นรางวัลพระราชทานรับจากพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 (Mejudhon, 2018, p. 101) ความเป็นนางเอกของภัทราวดีถูกกล่าวถึงว่าเป็นรอยต่อของนางเอกยุคเก่าและยุคใหม่ นั่นคือ ภัทราวดีเป็นนางเอกแบบใหม่ ที่ไม่ใช่บุคลิกลักษณะแบบกุลสตรีที่มีความประพฤติดีมีกิริยามารยาทเรียบร้อย พูดจาอ่อนหวาน เหมือนนางเอกรุ่นก่อนหน้าอย่างเช่น เพ็ชรา เชวราษฎร์ คำกล่าวของวราวุธ มิลินจินดา (interviewed, June 23, 2021) ซึ่งตรงกันกับคำกล่าวของกิตติศักดิ์ สุวรรณโภคิน (interviewed, November 24, 2020) นอกจากนี้ก็เขียนในเครือหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ นิตยสาร Metrolife คอลัมน์ กรุงเทพเมื่อวันวาน ปี พ.ศ. 2551 อย่างอนันต์โรจน์ ทั้งสุพานิช หนึ่งในผู้ติดตามผลงานภัทราวดีในช่วงหลังเดินทางกลับจากอเมริกาเป็นนางแบบ ได้กล่าวว่าภัทราวดีมีลักษณะความเป็นรุ่นใหม่ แนวใหม่ตั้งแต่การเป็นนางแบบของหม่อมเจ้าไกรสิงห์ วุฒิชัย ด้วยลักษณะของตัวและการเดินแบบที่แตกต่างไม่เหมือนนางแบบรุ่นพี่ซึ่งเป็นรุ่นใหญ่อย่าง พัศศรี บุนนาค กล่าวคือ มีลักษณะตัวที่ผอม มีแขนขายาว สูง ไม่ใช่ลักษณะทั่วไปของนางแบบนางสาวไทย มีลักษณะการเดินแบบแนวใหม่ที่เน้นที่บุคลิกการเดิน เช่น การเดินกางแขนแบบผีเสื้อ ถ้าใส่เสื้อแขนยาว การเดินหมุนครบวง Full Turn Walk บนเวทีเดินแบบ (Cat Walk) (A. Tungsupanich, interviewed, June 30, 2021) ซึ่งในสมัยนั้นภัทราวดีมีพื้นฐานการเดินมาบ้างจากการศึกษาการละครที่อเมริกา ซึ่งในการเดินแบบของนางแบบรุ่นพี่นั้นมักมีแค่การหมุนครึ่งรอบ (Half Turn) ซึ่งภัทราวดีได้ให้เหตุผลว่าการใช้การเดินหมุนเต็มรอบ (Full Turn) และหลายรอบ เพราะต้องการจะแสดงให้เห็นความสวยงามของเสื้อผ้าที่มีลักษณะแขนยาวพริ้วไหว ถือเป็นบุคลิกลักษณะการเดินแบบที่คนในวงการนางแบบ มักเรียกภัทราวดีว่า เจ้าแม่ฟูลเทิร์น (Full Turn) (P. Mejudhon, interviewed, June 30, 2021) ภัทราวดีจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินแบบลักษณะนี้ในประเทศไทย

นาฏกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประพันธ์บทที่ใช้ในการแสดง ในปี พ.ศ. 2516 ภาพยนตร์เรื่อง นางสาวมะลิวัลย์ ภัทราวดีสร้างผลงานที่เป็นการจุดประกายแนวใหม่ให้กับภาพยนตร์ไทย ด้วยการอาสาเขียนบทเอง และแสดงเอง ภัทราวดีต้องการสื่อสารถึงลักษณะแนวคิดและการปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตนคนรุ่นใหม่ ในยุคนั้น (P. Mejudhon, interviewed, January 7, 2021) โดยเรื่องนี้ภัทราวดีนำมาจากเรื่องราวของบุคคลที่เคยเห็นในวงสังคมใกล้ตัวของภัทราวดีเองมาดัดแปลงและภาพยนตร์เรื่องนี้ประสบความสำเร็จจนในช่วงนั้นคำฮิตติดปากผู้คนที่ได้ชมภาพยนตร์เรื่องนี้ว่า “มะลิวัลย์ชะอย่าง” (K. Suwanpokin, interviewed, November 24, 2020) ตัวละครที่เป็นนางเอกในเรื่องนี้มีบุคลิกของความเป็นสาวสังคมชั้นสูงสมัยใหม่อย่างที่ไม่เคยปรากฏลักษณะบุคลิกของนางเอกแบบนั้นในภาพยนตร์เรื่องใดๆ ก่อนหน้านั้น ในเรื่องนางสาวมะลิวัลย์นางเอกจะไม่ใช้บุคลิกลักษณะของกุลสตรีแม้มีชาติกำเนิดและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมชั้นสูง ใช้ชีวิตเสเพลประมาทและไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ยังผลให้เสียชีวิตในตอนจบ จากการเป็นโรคร้าย

คือ โรคซิฟิลิส นับเป็นการหักมุมนางเอกภาพยนตร์ไทยในเมืองไทยซึ่งไม่เคยมีปรากฏในเรื่องใดมาก่อน (P. Mejudhon, interviewed, January 7, 2021) นอกจากนี้ยังปรากฏความแปลกใหม่ลักษณะนี้ในผลงานของภัทราวดีในผลงานละครโทรทัศน์ต่อมา เช่น เรื่อง “ตุ๊กตาเสียบบาล” (พ.ศ. 2519) จากการเล่าเรื่อง Baby Jane ที่อัจฉราพรรณ ไพบูลย์สุวรรณ นำมาเล่า แล้วภัทราวดีนำมาตีความแล้วสร้างตัวละครให้นางเอกของเรื่องมีชื่อว่า เจ็บ หญิงสาวที่มีความบกพร่องทางสมอง ซึ่งเรื่องนี้ได้รับการตอบรับดีเยี่ยมจากผู้ชม ช่อง 3 นำมาออกอากาศซ้ำถึง 4 ครั้งเป็นละครที่มีโฆษณายาวถึง 18 นาที จนในที่สุดมีการตั้งกฏอนุญาตให้ละครครึ่งชั่วโมงมีโฆษณาเข้าได้ 5 นาที และยังเป็นละครประเภทซิท-คอม (Situation-Comedy) เรื่องแรกของประเทศไทยและความสำเร็จนี้ยังส่งผลให้เกิดละครซิท-คอม ตามมาอีกหลายเรื่อง จนถึงปัจจุบัน อย่างเช่นผลงานละครที่โดดเด่นน่าสนใจที่ตามมา คือ ประชาชนชาวแฟลตในปี พ.ศ. 2522 ภัทราวดีได้แรงบันดาลใจมาจากการเล่าเรื่องการอยู่แฟลตดินแดงของ สมชาย นิลวรรณ ละครเรื่องนี้สุพล วิรุฬห์รักษ์ ได้วิเคราะห์ไว้ว่าเป็นการนำเข้าสู่ใหม่ในวงการ ที่สำคัญ คือ ไม่ใช่แนวการแสดง ที่เป็น Situation Comedy ที่ภัทราวดีเป็นผู้เริ่มสร้างละครแนวนี้ในไทยเป็นคนแรก ทั้งจากเรื่อง “ตุ๊กตาเสียบบาล” ปี พ.ศ. 2519 และเรื่อง “ขบวนการคนใช้” ปี พ.ศ. 2520 แต่ประเด็นคือ ทั้งหมดนี้ภัทราวดีนำเสนอเหตุการณ์และตัวละครที่เป็นกลุ่มคนจนที่มีลักษณะชีวิตทั่วไปคล้ายคลึงกันหรือขัดแย้งกันมาตีแผ่ โดยการนำเสนอมีความแตกต่างจากแนวละครที่เป็นประเภชชิงชู้ชิงชายแบบเดิมๆ (S. Virulrak, interviewed, June 10, 2021) นอกจากนี้ การสร้างผลงานของภัทราวดีเน้นความสามารถของนักแสดงที่ถือว่าให้ความสำคัญของฝีมือการแสดงมากกว่าหน้าตา ดังนั้น ไม่จำเป็นต้องสวยหล่อก็เป็นพระเอกนางเอกได้ เช่น เรื่อง ขบวนการคนใช้ (พ.ศ. 2520) ช่อง 3 นำแสดงโดย จี-อัจฉราพรรณ ไพบูลย์สุวรรณ รับบท อีเอี้ยง (นางเอก) และเรื่องบนถนนสายเดียวกัน ตอน ผู้พิทักษ์ความสะอาด นำแสดงโดย เกม-ศานติ สันติเวชกุล รับบทชูพงศ์ (พระเอก) ซึ่งเรื่องนี้ถ่ายทำเกือบจบเรื่อง เกม-ศานติ เพิ่งจะรู้ตัวว่าเป็นพระเอก (S. Suntiwechakul, interviewed, July 15, 2021) ที่ต้องสังเกต คือ สังคมไทยในยุคนี้ไม่สร้างละครที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับคนทำ ความสะอาด ซึ่งภัทราวดีทำแนวคิดแบบนี้มีความเป็นตะวันตกมาก ถือได้ว่าภัทราวดีเป็นคนที่มีความสมดุลระหว่างธรรมเนียมไทยและตะวันตก (P. Mahasarinand, interviewed, June 18, 2021) ภัทราวดีนับเป็นผู้บุกเบิกการสร้างนาฏกรรมการแสดงแนวสะท้อนสภาพชีวิตและสังคมไทย

รูปที่ 7 ภัทราวดีใน ละครโทรทัศน์ เรื่อง ตุ๊กตาเสียบบาล
ที่มา: <http://info.gotomanager.com/photos/newsphotos.aspx?id=11250&pid=4016>

รูปที่ 8 ขาวประชาสัมพันธ์ ละครโทรทัศน์ เรื่อง ประชาชนชาวแฟลต
ที่มา: <https://www.dek-d.com/board/entertainment/3076975/>

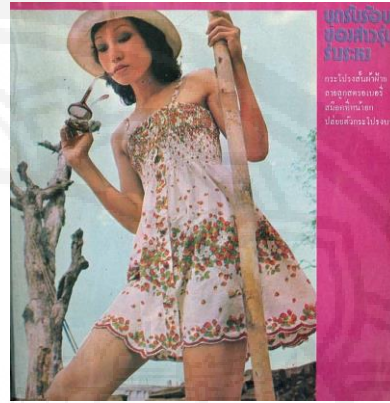
นาฏกรรมซึ่งเกิดจากมุมมองของศิลปินที่มีต่อภัทราวดี มีชุน แม้ภัทราวดีจะเติบโตจากครอบครัวที่รักษารธรรมเนียมไทยอยู่มาก แต่ลักษณะความคิดและการดำเนินชีวิตใกล้เคียงกับตะวันตกมากเช่นกัน อนันต์โรจน์ ทังสุพานิช ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม ด้วยความเป็นผู้ที่มีความสนิทสนมเป็นส่วนตัวกับ กฤษณา อโศกสิน นักประพันธ์ที่มีชื่อเสียง (A. Tungsupanich, interviewed, June 30, 2021) อนันต์โรจน์ได้เล่าถึงภัทราวดีในความเป็นคนรุ่นใหม่ แนวคิดใหม่ แต่งตัวสวยงามน่าแพ้น มีความเก๋ที่ไม่เหมือนใครในยุคนั้น อย่างเช่นการนั่งร้องเพลงไขว่ห้างบนเก้าอี้ตัวเดียว โดยมีแกรนด์เปียโนบรรเลงในไนท์คลับของโรงแรม ซึ่งในสมัยนั้นเป็นของไม่ธรรมดา ซึ่งภัทราวดีเองก็ไม่ใช่นักร้อง หากแต่

ถาวร โสภีอมร ผู้บริหารโรงแรมมณเฑียร ในยุคนั้นตกลงจ้างภัทราวดีให้มาร้องเพลง ไม่ใช่เพราะภัทราวดีเป็นนักร้อง แต่เพราะเป็นดารานักแสดงที่มีชื่อเสียงมาก (P. Mejudhon, interviewed, June 30, 2021) สาเหตุนี้ทำให้กฤษณา อโศกสิน ตัดสินใจไปดูตัวจริง ๆ ของภัทราวดีที่ในห้องพักของโรงแรมมณเฑียร และนำข้อมูลที่ได้พบกลับมาใช้เป็นวัตถุดิบในการ ประพันธ์นวนิยาย โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะที่ได้พบเห็นในตัวของภัทราวดีว่า ขนาดไฟยังแพ่ ดังนั้น จึงได้ ตั้งชื่อนวนิยายที่แต่งขึ้นใหม่นี้ว่า “ไฟพ่าย” (A. Tungsupanich, interviewed, June 30, 2021) แม้แต่ชีวิตจริง ของภัทราวดีก็ยังส่งผลอันเป็นแรงจูงใจถึงนาฏกรรมงานประพันธ์

รูปที่ 9 ผลงานแฟชั่นของภัทราวดี
(Mejudhon, 2018, p. 60)

รูปที่ 10 ผลงานแฟชั่นของภัทราวดี
(Mejudhon, 2018, p. 78)

นาฏกรรมที่เกิดจากการเป็นผู้สร้างละคร พ.ศ. 2519 ผลงานนาฏกรรมชิ้นใหม่ของภัทราวดีในบทบาทใหม่ในฐานะ ผู้สร้างหรือผู้จัดละครโทรทัศน์คนแรกทางไทยทีวีสีช่อง 3 จากการพูดคุยกับคุณบริสุทธ์ บุณยะสัมฤทธิ์ ผู้จัดการฝ่าย ประชาสัมพันธ์ของทางสถานี และได้รับเชิญจากคุณประชา มาสินนธ์ ให้ผลิตละครเรื่องแรก ซึ่งภัทราวดีได้คัดเลือกเรื่อง จากบทนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน เรื่อง “ไฟพ่าย” ซึ่งเนื้อเรื่องและบุคลิกลักษณะตัวนางเอกที่ กฤษณา อโศกสิน ประพันธ์จากบุคลิกลักษณะของภัทราวดี ดังนั้น เมื่อท่านได้รับการติดต่อจากภัทราวดีเพื่อขอบทประพันธ์ ท่านจึงยกเรื่อง ให้ภัทราวดีนำไปสร้างละครแบบสนธิใจ ภัทราวดีทำหน้าที่ทั้งเป็นผู้ผลิตหรือที่ทุกวันนี้เรียกผู้จัดละคร ผู้กำกับ การแสดง นักแสดง และผู้เขียนบทละครโทรทัศน์ (Mejudhon, 2018, p. 108) และจากการกำกับของภัทราวดีนี้เองที่ทำให้เกิด มาตรฐานการละครใหม่ที่ส่งผลถึงทั้งวงการแสดงในยุคนั้นจนถึงปัจจุบัน นั่นคือ การที่ภัทราวดีขอร้องให้นักแสดงทุกคน ต้องท่องบทละครโดยจะไม่มีใครบอกบทละครในการแสดงทุกฉาก ซึ่งในสมัยนั้นการแสดงละครโทรทัศน์ แสดง ภาพยนตร์ นักแสดงไม่จำเป็นต้องท่องบท เพราะจะมีคนคอยบอกบทพูดของตัวละครแต่ละตัวละคร บริเวณข้างฉาก (S. Virulrak, interviewed, June 18, 2021) สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ผู้ที่เคยร่วมงานกับภัทราวดีในภาพยนตร์เรื่อง “เกมส์” (พ.ศ. 2519) ที่ภัทราวดีเป็นผู้อำนวยการสร้าง ได้กล่าวถึงเรื่อง การท่องบทในการแสดงละคร ว่าเริ่มมีมาในจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยประมาณปี พ.ศ. 2507 โดยรองศาสตราจารย์ สดใส พันธุมโกมล แต่ถึงกระนั้นบุคคลที่ทำให้เกิดกระแส การท่องบทเพื่อแสดงละครในระดับมืออาชีพ (Professional) ในเมืองไทยก็คือ ภัทราวดี ซึ่งภัทราวดียึดถือว่าการท่องบท ถือเป็นปกติธรรมดา เพราะเป็นความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาจากการศึกษาด้านการละครจาก Pasadena Playhouse อเมริกา สถานที่ศึกษาด้านการละครที่รองศาสตราจารย์ สดใส พันธุมโกมล เป็นผู้แนะนำให้ภัทราวดี ในปี พ.ศ. 2507 นั้นเอง โดยภัทราวดีให้เหตุผลที่ต้องการให้นักแสดงทุกคนต้องจำบทให้แม่นยำหรือที่เรียกว่าแม่นยำ บท ก็เพื่อประโยชน์ในการซ้อม ก่อนถ่ายทำจะได้มีความแม่นยำในการแสดง และเพื่อในระหว่างการถ่ายทำสำหรับการแพร่ภาพออกอากาศจะไม่สะดุด และนั่นเป็นสาเหตุให้นักแสดงรุ่นเก่าบางท่านไม่ยอมตกลงแสดงด้วย (Mejudhon, 2018, p. 108) เป็นเหตุให้ต้องหานักแสดงรุ่นใหม่ และด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้เกิดนักแสดงหน้าใหม่ในวงการอีกหลายคน เช่น อัจฉราพรรณ ไพบูลย์ สุวรรณ, ชรัส เฟื่องอารมย์, กำธร ทัพคัลโลย, ญาณี ตราโมท, ปัญญา นิรันดร์กุล, มาเรีย เกตุเลขา, วราวุธ มลิทจินดา, มยุรี อิศรเสนา, ญาณี จงวิสุทธิ์ และเกม-ศานติ สันติเวชกุล เป็นต้น ซึ่งมีข้อสังเกตว่าในระยะแรกยังมีการแบ่งระดับ

ผู้แสดง ระหว่างคนที่ต้องบตได้จะได้ค่าตัวแพงกว่าคนไม่ต้องบต อย่างเช่นละครแนวจักร ๆ วงศ์ ๆ ของช่อง 3 ซึ่งเป็นกลุ่มละครท้าย ๆ ที่ยังบอกรบและจะได้ค่าตัวไม่สูงนัก กระทั่งคู่แข่งละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 ได้มีการยกเลิกการบอกรบเช่นกัน นับแต่นั้นนักแสดงทุกคนในทุกสถานีจึงต้องต้องเพื่อให้เกิดความมั่นคง (S. Kruekrongsuk, interviewed, March 10, 2021) ทั้งหมดนี้ล้วนมีอิทธิพลมาจากการให้ทุกคนต้องบตของภัทราวดี ในปี พ.ศ. 2519 นั่นเอง

นาฏกรรมการแสดงคอนเสิร์ตในรูปแบบที่ไม่ใช่เพียงนักร้องธรรมดา แต่เป็นรูปแบบของผู้ให้ความบันเทิง (Entertainer) ในปี พ.ศ. 2526 ภัทราวดีกับนาฏกรรมแห่งการแสดงที่ถือได้ว่าสร้างปรากฏการณ์การแสดงบนเวทีที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประเทศไทย ในสไตล์ที่เรียกว่า One Women Show จาก Broadway New York America คือรูปแบบการแสดง “คอนเสิร์ต” ที่ไม่ใช่เพียงแค่การร้องเพลงเป็น Singer แต่คือการเป็น Entertainer ที่ถือได้ว่าภัทราวดีเป็นศิลปินไทยคนแรกและครั้งแรกของประเทศไทยที่จัดการแสดงบนเวทีในลักษณะนี้ ที่มีชื่อเรียกคอนเสิร์ตนี้ว่า “คืนหนึ่งกับภัทราวดี” การแสดงนี้ส่งผลต่อนาฏกรรมไทยในแง่มุมต่าง ๆ มากมาย เนื่องด้วยในยุคนั้นการจัดการแสดงคอนเสิร์ตโดยปกติจะเป็นศิลปินนักร้องที่ล้วนมาจากต่างประเทศทั้งสิ้นซึ่งการที่ภัทราวดี มีเป้าหมายที่จะทำการแสดงประเภทนี้ด้วยตนเอง ทำให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์และจัดหาสถานที่ต้องเผชิญอุปสรรคมากมายทั้งเวลาที่กระชั้นชิดและความยากในการติดต่อหาสถานที่จัดการแสดงคอนเสิร์ต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัยที่คนนิยมชมภาพยนตร์ ดูลิเก นับเป็นความลำบากในการหาสถานที่สำหรับแสดง ถึงขนาดมีบางแห่งใช้วิธีโต้ตอบกลับว่า “ถ้าฉันต้องจ้างภัทราวดีที่ไม่มีใครรู้จัก ฉันจ้าง Rod Stewart ดีกว่า” นั่นหมายความว่าไม่มีใครซื้อไอเดียการจัดการคอนเสิร์ตของภัทราวดี เพราะมีความคิดว่า คนไทยไม่สนใจกับศิลปินไทยและจะไม่ใครดูและจะไม่ใครซื้อตั๋ว (N. Kittiyakorn, interviewed, July 12, 2021)

ภัทราวดีกับความกล้าที่จะนำและมีความกล้าที่ท้อ ทั้ง ๆ ที่การแสดงคอนเสิร์ตครั้งนี้ไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ด้วยข้อจำกัดทั้งหมด จากการท้าวหาญให้มีความหลากหลายไม่ลอกชาวลงให้เหมือนกันทุกฉบับ ไม่ว่าจะเป็น Bangkok Post, Bangkok World, The Nation, Lively, Look ทั้งหนังสือพิมพ์ และนิตยสารระดับแถวหน้าของเมืองไทย หรือแม้แต่ข่าวซุบซิบรวมทั้งลงรูปถ่ายขณะซ้อมที่ New York ที่ภัทราวดีส่งมาทั้งหมด โดยสร้างเรื่องสร้างเนื้อข่าวให้น่าสนใจในทุกเรื่อง เช่น ข่าวของผู้กำกับการแสดงครั้งนี้ Arthur Faria เขารักเมืองไทย ชอบรำไทย มีเชื้อสายโปรตุเกส เป็นต้น เนื้อข่าวที่หนังสือพิมพ์ชอบในสมัยนั้นต้องไม่ใช่ฝรั่งจำ และที่สำคัญ คือ ความเป็นภัทราวดีที่เป็นนักแสดง และเป็นลูกสาวคุณหญิงสุภัทรา สิงหลกะ สำหรับสปอนเซอร์ที่จะมาสนับสนุนหาได้เพียง S & P ของภัทรา ศิลปิน เรื่องอาหารของนักแสดงและทีมงาน และ Shell สนับสนุนการทำสูจิบัตร ส่วนที่เหลือทั้งหมดได้การสนับสนุนจากคุณหญิงสุภัทรา สิงหลกะ โดยได้ขอร้องคุณหญิงจรรยาสมุทร วัฒนเวดิน นายกสมาคมสตรีนักร้องและวิชาชีพแห่งประเทศไทย ซึ่งในที่สุดก็ได้ช่วยสนับสนุนการจัดการแสดงครั้งนี้ด้วย (N. Kittiyakorn, interviewed, July 12, 2021) ในขณะที่วราวุฒ มิลินทจินดา เป็นฝ่ายจัดการสถานที่และดูแลการแสดงตั้งแต่เตรียมตัวซ้อม ร่วมซ้อมและร่วมการแสดงในส่วนของ Backstage ที่ต้องมีการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายบนเวทีให้กับภัทราวดี ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนบนเวทีในเมืองไทยเช่นกัน (W. Milinthachinda, interviewed, June 23, 2021)

รูปที่ 11 ภาพการแสดงคอนเสิร์ต คีฬาหนึ่งกับภัทราวดี
ที่มา: <https://youtu.be/izES3HySJIY>

ด้วยความมุ่งมั่นของภัทราวดี ในที่สุดการจัดคอนเสิร์ตครั้งนี้ได้จัดที่โรงละครแห่งชาติ ซึ่งเป็นความต้องการของ ภัทราวดี ได้มีการประกาศขายบัตรชมการแสดง เวลา 18.00 น. ในตอนเช้าของวันที่ 17 กรกฎาคม 2526 เวลา 9.00 น. จากคำปราศรัยว่าจะไม่มีใครดู ปรากฏว่ามีคนมารอเข้าแถวจากหน้าโรงละครแห่งชาติข้ามฟากถึงสนามหลวง ในวันนั้น มีรถพังไป 1 คัน คือ รถยนต์ของหม่อมราชวงศ์สมลาภ กิตติยากร ด้วยเหตุที่รถยนต์ของท่านได้นำเอาบัตรเข้าชมมา แต่ยังไม่จำหน่ายจนกว่าจะถึงเวลา และในครั้งนั้นมีบัตรที่เรียกว่า ตัวยืน และบัตรปลอมเกิดขึ้นที่เรียกกันว่า “ตัวผี” (N. Kittiyakorn, interviewed, July 12, 2021) คอนเสิร์ต “คีฬาหนึ่งกับภัทราวดี” แสดงที่โรงละครแห่งชาติ กลายเป็น การแสดงคอนเสิร์ตครั้งแรกของศิลปินสตรีไทยและในประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จอย่างมากจนต้องเพิ่มรอบการ แสดงจากเดิมวงกำหนดการไว้ 4 รอบ ต้องขยายเพิ่มรอบเป็น 7 รอบ ซึ่งเป็นการแสดงคอนเสิร์ตที่มี Standing Ovation ซึ่งก็คือ การที่ผู้ชมลุกขึ้นยืนปรบมือให้เกียรตินักแสดงจากการแสดงนั้น ซึ่งปกติโดยมากจะเกิดขึ้นในต่างประเทศเท่านั้น และมักเกิดขึ้นหลังการแสดงจบบริบูรณ์ หากแต่ครั้งนี้ผู้ชมพร้อมใจลุกขึ้นยืนปรบมือให้ภัทราวดีทั้ง ๆ ที่ยังไม่จบการ แสดง ซึ่งหมายถึงการตอบรับที่ดีเยี่ยมของผู้ชม ซึ่งในตอนต้นไม่เคยมีใครคิดว่าจะประสบความสำเร็จ ด้วยเหตุผลว่า ในยุคนั้นผู้คนนิยมฟังเพลงฝรั่งต่างชาติ และอาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จของงานนี้เกิดความเป็นไปได้บนพื้นฐานของ ความเป็นไปไม่ได้เลย ผลที่ได้จากการที่ภัทราวดีแสดงคอนเสิร์ตนี้ คือ องค์ความรู้ที่มีอิทธิพลต่อนาฏกรรมการแสดง คอนเสิร์ตในประเทศไทย ดังจะกล่าวถึงต่อไป

องค์ความรู้ใหม่ที่น่าสนใจในการสร้างนาฏกรรม ภัทราวดีไม่เคยหยุดนิ่งกับความรู้เดิม จึงส่งผลให้เกิดการเรียนรู้วิชา นาฏกรรมใหม่ ๆ ผ่านการทำงาน การฝึกฝนที่เข้มงวด และการกำกับแสดงที่ละเอียดมากในสไตล์ละครบรอดเวย์ ขนานแท้ เช่น ทุกลีลาอย่างก้าวต้องมีความสอดคล้องกับดนตรีและบทเพลง และยังมีกรรมผสมผสานแนวเพลงให้เกิดความ หลากหลายทางอารมณ์ เช่น การนำเพลงไทยเจ้าพายุอยู่ไหนของศิลปินนักร้อง วงทอง ทองลั่นทม มาใส่เสียงเครื่อง ดนตรีแบนโจ (Banjo) เพื่อเปลี่ยนให้เป็นสไตล์ของเพลง คันทรีตะวันตก (Country Western) ซึ่งได้ร้องเป็นภาษา อังกฤษตามเนื้อร้องที่บรมครูด้านการแสดงที่ทุกคนเรียกท่านว่าครูใหญ่ หรือรองศาสตราจารย์ สดใส พันธุมโกมล ท่าน เคยแต่งไว้ตอนประกวดนางงามจักรวาล ปี พ.ศ. 2502 (Mejudhon, 2018, p. 127) โดยในคอนเสิร์ตนี้ภัทราวดี ร้องประสานเสียงคู่กับศิลปินนักร้องชาย เรวัต พุทธินันท์ และร่วมทำงานกับทีมงานมืออาชีพของบรอดเวย์ เช่น ผู้กำกับ การแสดงละครบรอดเวย์ Arthur Faria นักเต้นชื่อดังจาก Broadway คือ Joel Whittaker และ Randy Kirk ผู้กำกับดนตรี David Prouty และ ผู้กำกับแสงเสียง Barry Arnold ซึ่งความรู้ที่ได้จากการแสดง คอนเสิร์ต ครั้งนี้ ภัทราวดี นำมาใช้เป็น พัฒนารูปแบบในนาฏกรรมไทยในช่วงเวลาต่อมา

การแสดงคอนเสิร์ตนี้ของภัทราวดีนอกจากจะสร้างประวัติศาสตร์การแสดงดนตรีที่เป็นแนวคิดต้นแบบของการแสดง คอนเสิร์ตในประเทศไทยแล้ว ยังมีผลทำให้เกิดบุคลากรและอาชีพใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนาฏกรรมไทยยุคต่อมา อย่างชัดเจน เช่น Barry Arnold ต่อมาได้ร่วมลงทุนกับคนไทยเปิดบริษัทแสงเสียงเป็นครั้งแรกในไทยด้วย เช่น บริษัท

AV และบริษัท IMC & Partner ผลจากคอนเสิร์ตนี้ยังได้สร้างศิลปินจากการร่วมมือของคนทำงานในวงการมากมายหลายท่าน เช่น เรวัต พุทธินันทน์ (นักร้องรับเชิญ), อัสนี โชติกุล (นักดนตรีแบคอัพกีตาร์), วรยุทธ มลิทินจินดา (ประสานงานและแบคสแตจ (Back-Stage)), นวรัตน์ ไซมพัตร (กิตติยากร) และ ม.ร.ว. สมลาภ กิตติยากร (ฝ่ายประชาสัมพันธ์และหาสปอนเซอร์), นพพล โกมารชุน ลูกชายของคุณจรี โอศิริ ที่มีความสนิทสนมกับภัทราวดี ซึ่งเพิ่งจบการศึกษาจากต่างประเทศ และธงไชย แมคอินไตย์ เวลานั้นยังไม่ได้เข้าวงการนักร้องแต่กำลังจะประจักษ์ร้องเพลงซึ่งมีความสนิทกับวรยุทธ มลิทินจินดา มาช่วยขายสูจิบัตร ซึ่งในการแสดงคอนเสิร์ตต่อมาของภัทราวดี คือ “ตามใจฉัน” ในปี พ.ศ. 2528 ที่ MBK Hall เป็นเวทีแจ้งเกิดของธงไชย แมคอินไตย์ เพราะหลังจากจบคอนเสิร์ตนี้ เรวัต พุทธินันทน์ได้ร่วมทีมตั้งบริษัทแกรมมี่ โดยเซ็นสัญญากับธงไชย แมคอินไตย์ และนำแนวทางการจัดคอนเสิร์ตของภัทราวดีเป็นต้นแบบอย่างที่มีผู้วิเคราะห์ว่า ฝ่ายครีเอทีฟ (Creative) ที่จัดสร้างการแสดงคอนเสิร์ต แบบ เบิร์ต เบิร์ต ของธงไชย แมคอินไตย์ ให้มีความอลังการอย่างบรอดเวย์ (Broadway) และการโชว์เพลง (Musical Show) เป็นสาระสำคัญ (Theme) หลักเพื่อสร้างจุดขาย และมีความแตกต่างจากคอนเสิร์ตทั่วไป ไม่ใช่การขึ้นร้องเพลงอย่างเดียว ซึ่งเรวัต พุทธินันทน์ ต้องการให้ธงไชย แมคอินไตย์ เป็นนักร้องในแบบ Performance Entertainer ซึ่งในที่สุดก็ประสบความสำเร็จในเวลาต่อมา (P. Piyatanasiri, interviewed, July 12, 2021) นอกจากนี้ ยังมีอาชีพนักเต้น (Dancer) ซึ่งภัทราวดีเป็นผู้สร้างที่มิกัดรับงานทั้งคอนเสิร์ตและงานอีเวนต์แสดงสินค้าต่าง ๆ มากมายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 จากการที่ภัทราวดีได้สร้างผลงานละครเพลงมิวสิกคัลเรื่องแรกในประเทศไทย เพื่อแสดงในงานเปิดศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เรื่อง “เก็บดาวดวงใหม่ไปใส่ฟ้า” (พ.ศ. 2530) (Mejudhon, 2018, p. 127) ซึ่งละครเรื่องนี้ก็ยังคงใช้เทคนิคการแสดงการเต้นที่มีอิทธิพลจากละครบรอดเวย์ที่ภัทราวดี มีความชำนาญ โดยนำนักเต้นจาก New York ชื่อ รอนนี่ มาสอนเหล่าบรรดานักเต้นไทยและทำให้เกิดเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดเหล่าศิลปินนักเต้นที่มีชื่อเสียงต่อมา เช่น พีรเมธ ชมธวัช, วาสนา กันเกรา และนิพนธ์ วรรณมรินทร์ (โจ้ บางกอกแดนซ์) ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลกลุ่มแรกของการมีนักเต้นของไทยที่เรียกกันว่า แดนเซอร์ (Dancer) ในแนว Jazz Dance (M. Meejamrat, interviewed, July 12, 2021) แม้แต่มาโน พิจำรัส ศิลปินศิลปาธร 2548 ก็ได้แจ้งเกิดจากการเป็นนักเต้นของภัทราวดี เช่น นับได้ว่าภัทราวดีได้จุดประกายของการมีอาชีพนักเต้น Jazz ในประเทศไทย

รูปที่ 12 ภาพประชาสัมพันธ์คอนเสิร์ต ตามใจฉัน
(Mejudhon, 2018, p. 142)

รูปที่ 13 ภาพการแสดงคอนเสิร์ต คืนหนึ่งกับภัทราวดี
ที่มา: <https://youtu.be/izES3HySIY>

นาฏกรรมในการสร้างโรงละครไทยสมัยใหม่ พ.ศ. 2535 จากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ทุกอย่างหยุดชะงักไม่ว่าจะเป็นงานคอนเสิร์ต หรืองานการแสดงงานสินค้าต่าง ๆ หากแต่ภัทราวดี ไม่เคยหยุดความคิดในการสร้างสรรค์ในการสร้างผลงาน จึงเป็นเหตุนำไปสู่การตัดสินใจสร้างโรงละครขึ้นที่บ้านของตนเองโดยใช้บริเวณลานจอดรถหน้าออฟฟิศที่บ้านในซอยวัดระฆังใช้ชื่อว่า ภัทราวดีเธียเตอร์ อุทยานละครเวทีกลางแจ้ง ซึ่งการแสดงละครเวทีที่ภัทราวดีเธียเตอร์เป็นการริเริ่มละครเวทีสมัยใหม่ให้กลับมาอีกครั้ง ด้วยในระยะนั้นการละครเวทีสมัยใหม่ได้หายไปจากเมืองไทยประมาณ 30 ปี ซึ่งก่อนหน้านี้เป็นยุคของสวลี ผกาพันธุ์, ฉลอง สิมะเสถียร, คณະผกาวัลลี เป็นต้น หลังสงครามโลกมีละครเวทีอยู่บ้างแต่เมื่อมีฟิล์มภาพยนตร์มา ละครเวทีก็หายไป กระทั่งมีการสอนการแสดงละครเวทีสมัยใหม่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำให้เริ่มมีละครเวทีขึ้นมาแต่ก็ยังเล่นอยู่ในมหาวิทยาลัย แม้จะให้คนนอกมาชมได้แต่ก็ยังเป็นผลงานของมหาวิทยาลัย ไม่ใช่การละครที่เป็น Public หรือสาธารณะเต็มตัว (K. Suwanpokin, interviewed, May 18, 2021) การสร้างสรรค์นาฏกรรมการแสดงที่ประกอบไปด้วยองค์ความรู้จากเทคนิคหลากหลายสัญชาติการแสดง ซึ่งอิทธิพลหลักมาจากเทคนิคการแสดงแนวละครบรอดเวย์ที่ภัทราวดีมีความชำนาญ โดยยังคงนำมาผสมผสานกับนาฏกรรมไทยในการแสดงที่โรงละครภัทราวดีเธียเตอร์ แห่งนี้ (M. Meejamrat, interviewed, July 12, 2021) ผลงานละครเวทีที่มีความหลากหลายเทคนิคจากองค์ความรู้ของภัทราวดี ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อการแสดงที่ภัทราวดีเธียเตอร์ (พ.ศ. 2535-2554) และที่วิกหัวหิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2552 จนถึงปัจจุบัน สามารถรวบรวมไว้ได้มีดังต่อไปนี้

1. สิงห์ไกรภพ (พ.ศ. 2535), 2. แม่เสียงหวานกบาลเห่ง (พ.ศ. 2535), 3. ตะลิตต์ดี (พ.ศ. 2535), 4. ร่ายรำทำเพลง (พ.ศ. 2536), 5. จูรี อิน คอนเสิร์ต (พ.ศ. 2536), 6. อิเหนา-จรงกา Rock Opera (พ.ศ. 2536), 7. เงาะป่า (พ.ศ. 2538), 8. ร่ายพระไตรปิฎก (ร่ายฯ 1) (พ.ศ. 2539), 9. ก่องข้าวน้อย (พ.ศ. 2539), 10. ฤาผ่นฟ้าจะเป็นใจให้ซรัส (พ.ศ. 2539), 11. ทิ้งจักรมารักกันเถาะ (พ.ศ. 2539), 12. จินตกรรมรามเกียรติ์ ตอนสหัสเดชะ (พ.ศ. 2540), 13. โขนรวมพลังหาร 2 เรื่องรามเกียรติ์ ตอนสหัสเดชะ (พ.ศ. 2541), 14. บทละครของครูเฒ่า (พ.ศ. 2542), 15. อินเทอร์วิว วิธ ท้าวศรีสุตาจันทร์ (พ.ศ. 2542), 16. รุ่งหลังฝน (พ.ศ. 2543), 17. เฮเลนเนียม (พ.ศ. 2543), 18. เติมรักให้เต็มรุ่ง (พ.ศ. 2544), 19. พจมาร...รร (พ.ศ. 2545), 20. ปฏิภาณมุขปาถ (ร่ายฯ 2) (พ.ศ. 2545), 21. มั่นอยู่ที่คิด (ร่ายฯ 3) (พ.ศ. 2546), 22. ร่ายพระไตรปิฎก 1 @วัดบวร (พ.ศ. 2546), 23. ร่ายฯ 4 คีล 5 (พ.ศ. 2546), 24. Eclipse สุริยุปราคา (ร่ายฯ 5) (พ.ศ. 2547), 25. ลิเกพันธุ์ใหม่ ชาละวัน (พ.ศ. 2548), 26. ร.รัก ล.ลิลิต ลิลิตพระลอ (พ.ศ. 2552), 27. สุริยุปราคา @วิกหัวหิน (พ.ศ. 2552), 28. พจมาร@บางกอกกล้วย..กล้วย (พ.ศ. 2552), 29. In Between ละครชุดตาทัพ @วิกหัวหิน (พ.ศ. 2553), 30. วิวาทพระสมุทร (พ.ศ. 2555), 31. Rocking Rama (พ.ศ. 2556), 32. นิทานเวตาล (พ.ศ. 2557), 33. สามัคคีเกาต์คำฉันท (พ.ศ. 2558), 34. เงาะป่า@วิกหัวหิน (พ.ศ. 2559), 35. เวนิส วานิซ (พ.ศ. 2561), 36. Concert in School 1 (พ.ศ. 2561), 37. ลิลิตพระลอ 2019 (พ.ศ. 2562), 38. Concert in School 2 (พ.ศ. 2562), 39. Concert in School 3 (พ.ศ. 2563), 40. Broken Violin เส้นห่อรอยร้าว (พ.ศ. 2563), 41. The Legacy of Chao Phraya River (พ.ศ. 2563), 42. Concert in School 4 (พ.ศ. 2564)

นาฏกรรมในการสร้างการละครเวทีสมัยใหม่ ภัทราวดี มีชูธน ใช้แนวคิด “ฉันจะทำไทยให้เป็นเทศ” ซึ่งหมายถึงเอาเรื่องไทยๆ มาเป็นตัวตั้งต้น และนำองค์ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ไทย ร่วมกับเทคนิคการแสดงที่หลากหลาย โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบองค์ความรู้เดิม หากความรู้เพิ่มเติมกับองค์ความรู้ใหม่ต่างสัญชาติ เพื่อนำมาสร้างสรรค์ทำให้ฝรั่งดู (K. Suwanpokin, interviewed, May 18, 2021) โดยจะยกตัวอย่างกล่าวถึงผลงานที่สร้างกระแสที่ดังมาต่อสังคมไทยที่คนส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน เริ่มจากการใช้หัวข้อธรรมะเป็นหัวใจแห่งการสร้างสรรค์อย่างจริงจัง ผลงานนั้นมีชื่อว่า ร่ายพระไตรปิฎก คือผลงานที่มีใช้เพียงนำศิลปะการร้องร่ายอันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาถ่ายทอดเป็นการแสดงละคร หากแต่ในครั้งนี้ภัทราวดีใช้พุทธปรัชญา พุทธบัญญัติมานำเสนอในรูปแบบที่ถือเป็นประวัติศาสตร์ การแสดงอีกหนึ่งเรื่องซึ่งละครเรื่อง ร่ายพระไตรปิฎก ได้ถูกตั้งข้อคำถามด้วยความกลัวในการจัดแสดงครั้งนี้ ว่าจะโดนปิดโรงละคร เพราะมีเนื้อหาไม่เหมาะสมหรือไม่ กล่าวคือ วงการพุทธศาสนาในประเทศไทยขณะนั้นต้องถือว่ามีความปั่นป่วนจากกระแสความประพฤติไม่เหมาะสมของพระสงฆ์บางรูปจนถึงขั้นถูกดำเนินคดี เช่น กรณีพระวินัย ละอองสุวรรณ หรือที่รู้จักกันในชื่อ กรณียันตระ หรือนายรัก รักพงษ์ หัวหน้าสันติอโศก จากราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 113 ตอนที่ 38ก หน้า 18 ประกอบกับมีความยากในการเข้าใจเนื้อหาว่า พระไตรปิฎกกล่าวถึงอะไร เพื่อมานำเสนอเป็นละครจากความไม่รู้ ดูงานมากและกล้าที่นำเสนอในแบบที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อน ภัทราวดีตัดสินใจสร้างสรรค์การแสดงครั้งนี้โดยเกิดจากความไม่รู้ ทำให้เกิดคำถามเพื่อการค้นหาถึง 2 ประการ ประการแรกเกิดขึ้นหลังจากดูงานที่ประเทศญี่ปุ่นได้พบกับการแสดงที่มีรูปแบบการเต้นร่วมสมัย (Modern Dance) ของญี่ปุ่นที่ไม่ใช่การแสดงที่มีการเคลื่อนไหวแบบคาบูกิ (Kabuki) และโนะ (Noh) แต่ถูกเรียกว่า บุตะ (Butoh) ซึ่งศิลปะนี้เกิดหลังยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 Nuclear Bomb ที่อิโรชิมา มีคนโดนกัมมันตภาพรังสีที่ทำให้คนเกิดการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดมีมุมมองใหม่ในญี่ปุ่น นั่นคือ

ความไม่งามนี้เป็นความงาม (P. Mejudhon, interviewed, June 5, 2020) จากการสนทนากับคัสสุระ คัง (Katsura Kan) ผู้กำกับชาวญี่ปุ่นที่มาสสร้างผลงานเรื่อง ก่องข้าวน้อย ท่านเป็นศิลปินผู้เชี่ยวชาญบูโตะ (Butoh Master) จากประเทศญี่ปุ่น ที่ทำให้ภัทราวดีเข้าใจเทคนิคการแสดง แบบ Butoh คือ การให้เห็นสรีระกล้ามเนื้อและการเคลื่อนไหว โดยที่ภายในจิตใจจะมีสมาธิคล้ายวิปัสสนา ซึ่งผู้แสดงจะเคลื่อนไหวไปตามการออกแบบท่าเต้น (Choreography) ที่สื่อเป็นเชิงสัญลักษณ์ คือ สื่อความหมายให้รู้สึกจากการเห็นภาพนั้น และประการที่สอง คือ เกิดจากการที่ภัทราวดีอยู่ในช่วงที่ได้มีโอกาสฝึกสมาธิ กระทั่งวันหนึ่งลูกสาวคนโตได้นำพระไตรปิฎกมาให้อ่านแล้วตั้งคำถามว่า พระไตรปิฎกกล่าวถึงอะไร ด้วยเหตุนี้ ภัทราวดีจึงมีความพยายามที่จะเข้าใจจากความพยายามอ่านออกเสียงดัง ๆ ที่ได้นำพาให้เกิดความรู้สึกสนุก จึงอยากที่จะอ่านให้คนอื่นฟังด้วยในการแสดง (Mejudhon, 2018, p. 149)

การตีความตามแนวคิดของภัทราวดีได้นำองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก มาแสดงแบ่งเป็นฉากที่ 1 นิเวศ 5 และฉากที่ 2 คือ เรื่องวินัยของสงฆ์ โดยใช้เทคนิคการเคลื่อนไหวแบบ Butoh ซึ่งในที่สุดเมื่อถึงวันแสดง เหตุการณ์สำคัญหน้าหนึ่งในประวัติศาสตร์การละครไทยก็ชัดเจนขึ้น วันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2539 เมื่อคุณหญิง สุพัตรา มาศดิตถ์ อธิบดีกรมการศาสนา ในยุคนั้นได้ซื้อบัตรเข้าชมพร้อมคณะ กระทั่งละครจบลง คุณหญิง สุพัตรา มาศดิตถ์ ได้มอบเงินสนับสนุน 10,000 บาท เพื่อเป็นกำลังใจให้ภัทราวดีทำละครธรรมะต่อไป และหลังจากละครเรื่อง ร่ายพระไตรปิฎก 1 นี้จบลง มีการส่งเสริมให้เกิดผลงานในลักษณะละครธรรมะนี้กระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย ซึ่งตัวภัทราวดีเองก็ได้สร้างสรรค์ผลงานภายใต้มูลนิธิละครธรรมะในพระสังฆราชูปถัมภ์ เพื่อสานต่อการนำแนวพุทธปรัชญามาสร้างผลงานในโรงละครเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจแก่นแท้แห่งคำสอนทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 โดยนำเสนอละครสั้น โดยใช้เนื้อหาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสร้างสรรค์ด้วยบท อาทิ ศีล 5, วิธีการทำบุญ, การฝึกสติ ฯลฯ ตลอดจนการเสนาธรรมะ และการฝึกสมาธิโดยพระอาจารย์วิทยากรจากวัดบวรนิเวศวิหารและวิทยากรรับเชิญ อาทิ อาจารย์ วชิษฐ เดชกุญชร, อาจารย์สิทธิพร พรหมสมบุรณ์ (Mejudhon, 2018, p. 149) และร่ายพระไตรปิฎก ยังคงทำต่อมาโดยภัทราวดีสร้างสรรค์ในหัวข้อต่าง ๆ เช่น ร่าย 2 ปฏิจสงมุขปาถ (12 อาการที่ทำให้เกิดทุกข์), ร่าย 3 มั่นอยู่ที่คิด, ร่าย 4 (ศีล 5), ร่าย 5 สุริยุปราคา (อวิชชา ความไม่รู้) ซึ่งต่อมาภัทราวดียังคงใช้แนวคิดจากพุทธปรัชญาในการสร้างผลงานต่อ ๆ มา โดยไม่ต้องมีคำว่า ร่าย พระไตรปิฎก อีกต่อไป (P. Mejudhon, interviewed, June 5, 2020)

รูปที่ 14 ภาพการแสดงละครเวทีเรื่อง “ร่ายพระไตรปิฎก” (Mejudhon, 2018, p. 205)

รูปที่ 15 ภาพพิธีแสดงความยินดีแก่ศิลปินแห่งชาติ ประจำปี 2557 (Mejudhon, 2018, p. 346)

สรุป

ภัทราวดี มีชูธน ได้รับการยอมรับเลื่องลือที่แวดล้อมด้วยความพร้อมรอบด้านรวมถึงการปลูกฝังรากแก้วแห่งนาฏกรรมไทยที่ตงามตั้งแต่เยาว์วัย และด้วยใจที่มุ่งมั่นใฝ่เรียนรู้ในวิชานาฏกรรมจากหลากหลายสัญชาติ จึงปรากฏผลงานที่สะท้อนถึงความกล้าสร้างสรรค์อย่างมีสไตล์ (Style) สไตล์ ซึ่งหมายถึงแก่นความรู้ที่นำมาใช้สร้างสรรค์นาฏกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งการแสดง การประพันธ์บทสำหรับแสดง การเป็นนักร้องรูปแบบผู้ให้ความบันเทิงในสไตล์บรอดเวย์ การเป็นผู้สร้างละคร ผู้สร้างโรงละครและรูปแบบละครไทยสมัยใหม่ โดยริเริ่มจากแนวคิดในความเป็นผู้ที่ไม่เหมือนใคร (One of a Kind) ผสมผสานกับเทคนิคการแสดงหลากหลายสัญชาติสร้างผลงานที่สะท้อนสังคมและวัฒนธรรมไทย

ในยุคต่าง ๆ นอกจากนี้นี้ยังได้สร้างบุคลากรที่มีบทบาทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนาฏกรรมไทยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องถึงปัจจุบัน เป็นการให้โอกาสและความรู้ เปรียบประดุจ “ครู” ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนก่อให้เกิดแรงบันดาลใจและต้นแบบเพื่อใช้ในการพัฒนาอันเป็นประโยชน์ยิ่งในนาฏกรรมไทย

ด้วยผลงานที่โดดเด่นเป็นต้นแบบที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องยาวนาน ส่งผลให้ภัทราวดี มีชูธน นาฏยศิลป์สตรีไทยได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ละครเวทีและภาพยนตร์) ประจำปี พ.ศ. 2557

ปัจจุบันที่โรงเรียนภัทราวดี หัวหิน ยังคงมีการเรียนการสอนการสร้างสรรค์ จากราบทไทยสู่ความเป็นร่วมสมัยร่วมกันทั้งศิษย์เก่าและใหม่ ซึ่งยังคงนำความเป็น ภัทราวดี มีชูธน มาใช้ในการสร้างนาฏกรรมไทยต่อไป

References

Mejudhon, P. (2018). *Patravadi Mejudhon*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing.

Supatra Singholaka Foundation. (2020). *Woman of the River: 100 Years, Prosperity on the River “The Supatra Story through the Century”*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing.